

Светлана Шеатовић

АРКАДИЈСКА АТЛАНТИДА РЕАЛНА И ИМАГИНАРНА СЛАВониЈА У ДЕЛИМА СЛАВИЦЕ ГАРОЊЕ И ДРАГЕ КЕКАНОВИЋА

Сажетак: У раду се анализирају савремена прозна дела Драге Кекановића и Славице Гароње. Време после егзодуса српског становиштва са простора Западне Славоније од 1995. године подстакло је низ савремених аутора да пишу у различитим жанровима о овом простору. Романи Славице Гароње *Поврајтак у Аркадију* и *Парусија* и *Изабрране ѝријовейке* Драге Кекановића представљају два различита приступа простору западне Славоније, две имаголошки и поетички сасвим другачије слике изгубљене и пуне земље. Заједнички именитељ оба приповедача је осећај испражњености, пуног простора са различитим реминисценцијама на дугу историју језика, етнолошке одлике, антрополошке и друге специфичне особине људи који су живели на тим просторима. Поред поетичких разлика у раду се указује и на два погледа која су условљена и позицијама из којих приповедају два савремена приповедача: Кекановић из Загреба, а Гароња из Београда. Све је то условило и другачије слике изгубљене аркадијске Атлантиде које се смењују као реалне и имагинарне. Рад указује и на низ приповедача са простора Западне Славоније који су претходили овим савременим постегзодусним гласовима.

Кључне речи: роман, приповетка, Атлантида, Аркадија, Западна Славонија.

„Гласови мртвих. То нису мртви гласови” казао је Иван В. Лалић у поеми *Мелиса* сигурно и не слутећи да ће управо ти стихови бити мото једног романа о нестајању народа, имена, напуштеног простора и мото у последњем роману *Парусија* Славице Гароње. Парусија је црквени обред појања или опојавања покојника, а данас можемо говорити о облику тужења над несталом и изгубљеном земљом и њеним људима у Западној Славонији. Страдање и нестајање српског народа са простора Војне крајине

и Западне Славоније представља општу основу романа *Парусија*, али се ослања и на романескну и документарну потку која прераста у опело над Западном Славонијом. Судбина тог простора као и целог српског народа на простору данашње Хрватске је део судбине која подсећа на судбину Хазара, прогон Јевреја, туђиновање – како га назива ауторка, које је постало нека врсте судбине тог расутог нација. Због тога у последњем роману *Парусија* Гароња оживљава све те изумрле гласове Славоније, пожешког и пакрачког краја, Маловлашане, јер, како и сама пише, ово је њена енциклопедија мртвих закрајињених народа.

Феномен закрајињености једног народа, његове измештености изван матице и трајање на рубовима различитих царстава данас је жалосна слика о једном народу који је опстајао више од 300 година на тим турским подручјима у којима се историја преламала преко лимеса дубоко укореваних у сва та подручја. Простор Западне Славоније није имао много претходника у српској прози пре савремених приповедача Славице Гароње, Драге Кекановића и сасвим на рубовима опуса у делу Слободана Селенића. На почетку века млади Вељко Милићевић у *Бесјућима* пише модеран роман отуђености, али ту нема прецизнијих и дубљих анализа једног простора као метапростора. Западна Славонија дала је српској књижевности и култури драгоцен низ значајних писаца, као што су Вељко Милићевић, Милош Н. Ђурић, Григор Витез, Владимир Велмар-Јанковић, а њима су се сасвим равноправно у наше време придружили и Драго Кекановић и Славица Гароња.

После војне акције „Бљесак” у мају 1995. године као да се шири фокус приповедачког ткива и сазрева у делима ова два аутора који пишу са симболички различитих места. Драго Кекановић као Србин остаје и опстаје у Загребу са пореклом из Западне Славоније, а Славица Гароња везана породичним пореклом по мајчиној страни и пре овог катаклизмичног догађаја сакупља фолклорно благо Мале Влашке да би њен приповедачки проседе кренуо у правцу сећања, имагинације и превредновања симболичног и стварног простора Западне Славоније у романима *Поврајак у Аркадију* и *Парусија*. Два аутора са погледима из Београда и Загреба у својим радним просторима имагинативно досежу у историје пејзажа и језика народа кога тамо готова да нема. Да ли је заиста за сваку уметничку слику потребна и стварна трагедија, један неповратан процес у коме се изгубило ткиво западних Срба, сведених и уведених и у друге *цивилизацијске* оквири Средње Европе са крхко сачуваним елементима фолклора?

После „Олује” која је војна акција етничког чишћења српског народа са простора Српске Крајине, данас је све присутнији један облик накнадног

рефлекса који је увек обележавао нашу књижевност и културу. У претходном периоду било је неопходно да се у националном бићу конституише култура памћења или сећања која тек у последњој деценији налази све више места у савременој књижевности.

Ми данас несумњиво живимо време покосовског доба, једног периода који нису обележили средњовековни плачеви и формирање култова светих ратника и мученика цара Лазара, Милоша Обилића, већ су пред нама слике напуштених простора, изгубљеног дома, културе, језика, народних обичаја. Период после „Бљеска” и „Олује” је период који се може поредити се временом после Косовске битке, иако тада наш народ није напустио своје просторе, катаклизма таквих размера у историји једног народа и његове књижевности превазилази периоде који се мере десетинама година. Реч је о догађајима који се мере вековима. Само смо после Велике сеобе 1691. доживели сразмерно сличан процес који није био насилан, већ је био израз воље дела народа који је напустио просторе Косова, Метохије, Старе Србије, Херцеговине и Босне и упутио се у делове са ове стране Саве и Дунава. Њих су тада чекали боља будућност, уређена држава, повластице у виду Влашких статута, али и улазак у западноевропски културни круг са којим смо успели да задобијемо нешто барока и доста добрих тековина просветитељства. Сеоба Срба је дала јак замах нашој култури и била је тачка ослонаца и у периоду романтизма. Данас имамо обрнут процес пражњења једног простора, присилну сеобу или, да кажемо прецизније, највећи егзодус једног народа у Европи после Другог светског рата. Људи који нису више концентрисани у једном простору, бољој или модернијој држави са перспективом. Сеоба са простора Војне крајине и Хрватске досегла је до Канаде, Аустралије и Северне Европе. Утолико је ово највећа катаклизма нашег народа јер се све ово ројење народа догађало у скупинама и на различитим просторима куда је тај народ са собом носио своју народну песму и фолклор, обичаје, и помало их прилагођавао новим срединама.

Романи Славице Гароње *Поврајџак у Аркадију* и *Парусија* су истинска врела језика и народних обичаја, али и трагичне судбине српског народа у Малој Влашкој, како је именован крај Западне Славоније на простору Пакраца и Славоснке Пожеге. Гароња у првом роману *Поврајџак у Аркадију* (2015) прати судбину својих предака у селима у околини Славонске Пожеге у време Другог светског рата, страдање тог народа од усташких злочина, слике удовица са много деце, спаљена и изгубљена домаћинства у предивним просторима Славоније. Уз све то Гароња је по први пут уградила у једно књижевно дело фолклор и обичаје, језик народа

Западне Славоније, одлике менталитета које је са великом пажњом сабирала пре ратова деведесетих година. У ткиву сећања нараторке и њених јунака је биће једног ишчезлог народа у просторима наше Алтантиде, заувек изгубљене земље коју су Римљани називали Златном долином. Не случајно, Славонија је имала судбину успаване лепотице која је имала периоде свог интензивног живота и апсолутне празнине и туге. Тај простор на међи два царства, Источног и Западног, на лимесу, био је увек предмет сеоба, потом у периоду када се на тим просторима сударају Турско и Хабзбуршко царство. *Парусија* (2018) је други роман који представља судбину народа који је преживео Други светски рат и цео роман је саткан од дневничких записа, бакиних сећања приповедача женског гласа, хроника, мемоара, документарних садржаја, па све до наредбе из 1991. године у октобру када се иселавају поједина места због тзв. четничких напада. Сећања остарелих јунака, баке и њених тетке, прија, снаја, сада већ старица које деведесетих година долазе у Србију, и само се каткада помињу места са ружним именом на Х или Хртковци и то страшно гробље Бежанија, која је тако метафоричког имена постала последња кућа и последњи забран несрећног народа, како га је назвао Станко Кораћ, „Вјетром вијаних”. Оба романа Славице Гароње доносе слике сећања, феномене личних и колективних реалних перцепција простора на историјској основи од Другог светског рата до савременог тренутка деведесетих. Гароња их уноси вишеструким уплитањем фолклорног, историјског и параисторијског сећања, докумената, записа, артефаката, споменика из периода НОБ-а.

С друге стране, проза, а највише приповетке Драге Кекановића приказују ону пејзажну, нежнију и мање историјски и документарно конотирану страну Западне Славоније. Ту су приповетке прожете такође сећањима, игром прошлог и садашњег, реалног и имагинарног, али ослоњених на личну емотивну и пејзажну сцену овог простора. Западна Славонија са богатством својих птица, флором и фауном, густим храстовим шумама у приповеткама Драге Кекановића отвара реалност једног специфичног простора протканог богатством биљног и животињског света који понекад подсећа на поезију за децу Григора Витеза. Лиризација поетског текста је једна од посебних одлика Кекановићеве прозе, романа *Вейрово срце* и приповедака насталих после 2000. године. Песника који је у поезији за децу сачувао управо звукове ћукова, трепет крила јаребица и шумове златног класја. Приповетке Драге Кекановића уносе тај дубоко лирски тон у простор који прераста у метапростор који ишчезава из ока његових јунака јер и сами постају странци у родним шумама и њивама,

одлазећи у даљину нових континената (Америка) или у тишину градова (Загреб). Нема тако јасних историјских и документарних токова које дефинише Кекановић, већ се његово приповедања сада усмерава на аутентичност простора, језичке специфичности и лахор тишине, пусте земље која постаје заједнички именован Гароњиног и Кекановићевог приповедања. То је приповедање о земљи која је пуста, опустошена, још плодна, али напуштена и закоровљена, закрајињена, док само у сећањима јунака искрсавају звуци веселих гласова људи који су ту живели, лепет крила птица и звукови кола, па таман оно било и наопако коло којим се завршава роман *Повраћак у Аркадију* Славице Гароње.

Деведесете године XX века и трагична судбина српскога народа на простору Западне Славоније као језгра Кекановићевог завичаја су значајно изменили приповедачку стратегију, али и тематику која је отворила цео спектар тема овог простора, менталитета, али и јасније националне самосвести. Та значајна промена у прозном опусу Драге Кекановића отвара се кроз две збирке приповедака, *На небу, и грује њриче* (2002) и *Усвојење* (2013), и у роману *Вејрово срце – ловачка њрича* (2012). У *Изабраним њричама* (2016) Кекановић у избору Александра Јовановића доноси јасну поетичку и националну профилисаност приповедака везаних просторно и тематски за Западну Славонију и одјеке последњег егзодуса. Између стварности и сенки које прате ту реалност, као у прози Црњанског, јунаци се заодевају сећањима и плешу на граници имагинарног и реалног света у коме је простор сачувао име, подивљао, а гласови некадашњих становника Аркадије су остали само као одједи изгубљеног света.

У уводној приповеци *Изабраних њрича* (2016) „Лице мог демона” Кекановић описује геоморфолошку историју неименованог а препознатог простора родне Западне Славоније, давнашњег дела Панонског мора који је демон, демон сећања и туге:

И с десне и с лијеве стране бескрајна равница. Наслаге пијеска, ријетко, закржљало раслиње, стопе претпотопних животиња, љуштуре гмазова. Пустињски се вјетар судара с вјетровима мора, оног већ одавно несталог мора са тих предјела. Олуја у времену које није наше нити је икада наше било, времену поред нашег, рекао сам. А кроз средину равнице – дивне ли грађевине! (Кекановић 2016: 6).

Тај демон сећања је демонска слика културе сећања, како је дефинише и Аделаида Асман, али је и демон који подједнако опседа и јунаке романа Славице Гароње. Култура сећања и нова завичајност су термини

који се сада могу применити и на нашу прозу и поезију насталу после великих егзодуса српског становништва са простора данашње Хрватске, од Крајине и Далмације до Славоније од 1991 до 1995. године. Међутим, поред локалности нашег националног и свеукупног културног егзодуса повратак завичају и завичајности је једна од светских тема у књижевности уклопљених у тему егзила. Нажалост тема егзила и завичајности је већ трећи пут актуелна у српској историји, а сада и у књижевности у XX и XXI веку. Спретно и стилизованим кратким реченицама, иначе сасвим нетипичним за Кекановића, приповедач нас у уводној и симболичкој приповеци уводи у простор у коме је већ прошла олуја и време које није наше. Болни искази времена које није наше и простора прапотопског доба ишчезлог мора призивају општу слику катаклизме у садашњости у којој ни простор, ни време нису наши, али изненада пред очима приповедача искрсава дивна грађевина као део новог ретроспективног тока млађег прошлог времена у коме ће оживети топлина славонских кућа и друмова.

У приповеци „У лову на зеца” Кекановић је синтетисао магијски простор, сећања на срећне дане уређеног света, и на тренутак нам се чини да је пред нама структура бајке у којој је равнотежа нарушена, а после препрека чека нас срећан крај. Ипак, „У лову на зеца” нема срећног краја, већ само дирљивог сећања на бунар поред сваке славонске куће и смрт која ће задесити јунака на месту где ће срести идилично детињство и испражњена и огољена стварност човека зрелог доба где срце може стати без најаве од силине осећања и двоструких слика болне празнине славонског дворишта:

У лову на зеца и фазана зашли су с малом надом високо у брда, нису имали избора, дивљачи у долини није било, а ни овдје, у брдима, није било боље, нигдје ни зеца ни фазана, на тренутке им се чинило да се дивљач, као у шаљивој народној причи или у неком лошем ловачком вицу, посакривала по урушеним кућама и зараслим авлијама, на прописаном пушкомету законске забране о употреби ловачког оружја у насељеном мјесту, и да им се одатле поспрдно подсмјехује, заједно с духовима сељака, тако им се чинило, бивших ловаца који су их ту дочекивали суботама и недељама с куваном ракијом, њих из Загреба, Београда, Осијека, свеједно, и са својим грубим сељачким шалама које су морали отрпјети уколико су желели да их ови поведу у дубоке забране и на трагове које никада сами не би пронашли, али ово није прича о људима који су, пред надолазећом војском и хордама пљачкаша што су надирале иза војника, морали напустити своје куће, а није ни приповијест о бившим лововима, не, ово је прича о њему, ловцу, овиснику, који сасвим одсутно, на самом рубу пажње, живи живот

инжењера и оца двије одрасле кћери, супруга болешљиве жене, о њему, дакле, који вјерује да је још увијек мушкарац, жилав и способан да носи пушку на рамену, те да закорачи у шуму у свако доба године, и који то своје увјерење, у договору с кћеркама, које викендом пазе на болесну мајку, потврђује повратком и пењањем у родна брда, коштало-шта-коштало, и који није жалио ни времена-новца-угледа-каријере, јер он без те своје родне шуме није могао... (Кекановић 2016: 182)

Јунак приповетке инжењер је јунак који не може без свог завичаја и родног села које је спаљено и опљачкано. Само свест о одласку у лов јунака је чинила живим и дала прилику да поверује да ништа још није готово и да све што види у свом родном селу и окружењу је само пролазност:

[...]његово је село (треба ли рећи?) такође било спаљено и опљачкано, зарасло у шикару; у мојим га успоменама нико не може спалити, тјешо је самог себе сваки пут када би скретао с линије ауто-пута Загреб–Београд, ако се тај ауто-пут још увијек тако зове, он је ту због лова, страсти, село је ионако било осуђено на пропаст, тјешо се, само је жеља вјечна, лов је вјечан; стојећи уз урушени бунар, на утрини нечијег давног дворишта о томе је и сада мислио, окупан бритким сјеверцем који памти из дјетињства, сретан што се враћа у дјетињство и што надиру слике, гласови, жамор једног давног времена, чује, ето, како га неко дозива по имену, тако се нешто само у лову може чути, овдје, у шуми, због чега је и дошао, знало му се то и раније причињавати, да га изненада однекуда заплусне прошлост, али никада нико овако чисто и јасно није изговарао његово име, био је то женски глас, дјевојачки заправо, а прије него што је разабрао да се ради о шуштавом гласу дјевојчице, у ствари, угледао ју је како стоји с друге стране урушеног бунара, стајала је преко пута и смијешила се; покушао је да се сјети њеног имена, покушао је свим силама да дозове њено име у памћење, изговорио га је тренутак прије, добро је знао да га је морао изговорити, јер се она окренула и насмијешила, а онда је заобишла бунар и пришла, пребацила му руке око врата и, дрхтећи као прут на вјетру, наслонила усне на његове, као да се сљепила с његовим дјечачким, мршавим удовима, дуго је тако стајала и дрхтала, без снаге да се одлијепи; он се први одмакнуо, схватио је са ужасом, он, ловац, јер је већ сутрадан напустио родно село и отишао на науке, како се у њиховом селу говорило, последице су му, у страном граду, мјесецима последице, долазиле пред очи слике њиховог расанка крај бунара, могао их је зазвати, или су оне саме навирале, свеједно, али могао је у часку дозвати у сјећање (Кекановић 2016: 183).

Док стоји поред бунара, јунаку навиру сећања на тај први емотивни доживљај, одлазак из села у град на школовање и стално враћање истих

слика младе и лепе девојке, њене страсти, њене очи и тај дуги опис сабијен без прекида све у једној реченици Кекановић води кроз тему лова до последњег тренутка живота који се одвија управо у сенкама прошлости и емотивне промашености. Цео живот сабијен је у две, три странице густог приповедачког ткања догађаја, емоција, изгубљеног завичаја, радости, туге и на крају само једна застрашујућа и лепа реченица извдојена из дугог низа приповедачевог веза: „Где лијепе смрти – рекао је неко када су га пронашли” (Кекановић 2016: 183).

Кекановићеве приче сасвим јасно отварају ново поглавље у развоју српске књижевности јер сасвим особеним стилем дугих реченица набијених емотивним и динамичким исказима потенцирају сижејни ток приповетке, али и дубоке егзистенцијалне, емоционалне и националне линије. Те линије дискретно скицирају Славонију после егзодуса, празну и зараслу у шибље, премрежену сликама уништених села, измењених предела, уништених људских судбина, славонских младића расутих по свету који сањају родни крај, детињство, песму и на крају све прекрива меланхолија као у причи „Кумић”: „Нема нас мој кумићу, нас више нема у старом крају, ми одавно нисмо више живи, то спавају наша уморна тијела, неко нас је одавно раставио са животом – хтио сам му рећи када ме је снажно продрмусао из дубоког сна.” (Кекановић 2016: 266).

Проза Драге Кекановића је привукла велики број тумача савремене књижевности и посебно после низа награда, а посебно после успеха романа *Вейрово срце*, његово дело је честа тема научних и критичких студија. Александар Јовановић као приређивач *Избраних њрича* (2016) веома прецизно је описао однос јунака и завичаја са приповедачким поступцима:

У животима многих Кекановићевих јунака – изгнаних из свога завичаја, лишених основне тачке ослонца и вођених судбином која им је ускратила све – сећања и прича о ономе што је било, а чега више нема, постају једино животно упориште. Тако гледано, Кекановић нам све време, упоредо са људским судбинама, говори и о причи и приповедању, испитује њене могућности, границе и смисао. Шта се догодило, а шта је могло да се догоди, куда пролазе линије које раздвајају стварно и домишљено, може ли прича да настане без оног *али*, како да се развије из сопствене прве реченице (или да има фусноте), какав је однос животних подстицаја (љубоморе, мазохизма) и коначне судбине дела, само су неке од метапоетских линија ових приповедака у којима су, често, главни јунаци управо уметници, писци или сликари. Али аутор није склон радикалнијим експериментима будући да има нешто важно да исприча, а прича лепо и на моменте духовито – па су, сходно томе, поетички токови увек дати са мером и

смислом, без јаловог и досадног исцрпљивања приповедачких техника и вештина постмодерне нарације самих у себи. Зато његове приче јесу густо текстуално ткање, мотивски ћилим сложен фином сменом сличности и супротности, ироније и меланхолије (Јовановић 2016: 279–280).

Овом свеобухватном погледу на приче и поетику ослоњену на тему завичајности не бисмо ништа додали или одузели, а како је Јовановић тачно приметио, у Кекановићевој прози нема јаловог и досадног исцрпљивања приповедачким техникама и вештинама постмодерне нарације, што свеукупном приповедању даје аутентичност и живост предела, јунака и времена. Како је до сада примећено, реч је приповедачу који се може поредити са Тургењевим и Хемингвејом пре свега, по улози лова и магичности шуме, али и по ослушкивању тишине и самоће. *Вейрово срце* је роман који је доживео бројне награде и велику пажњу читалачке публике. Особеност и *Вейровој срца* и Кекановићевих приповедака је сасвим специфична у тону изгнаништва, тишини, мистичности лова и улози ловца, а посебно у тој одабраној или присилној самоћи. Кекановић у интервјуу са Соњом Миловановић каже:

Чини ми се да нема озбиљног писца, оног, дакле, осамљеника и самотњака који држи до своје ријечи, а да није у неком статусу изгнанника. У односу према свом окружењу, како се то каже, а поготово у односу према разним политикама и идеологијама тог „окружења”, његовим комерцијалним трендовима, наруџбама и сличном, под чијим „кишобранима” ионако тегобно живи и пише. А ма како звучало парадоксално, за писца је управо то, унутарње изгнанство и тај изазов да некако преживи, да се не лажемо, најизгледнија и најпогоднија позиција. Све су добре књиге – изнуђене. Исто вам је тако и са оним што сте назвали „непосредним искуством”. Што је оно, у ствари? Чиме се оно мјери? Кад ми је, на примјер, нечија туђа прича често пута била потицајнија од неког мог непосредног искуства. А о оном прочитаном, о ужитку у тексту, да не говоримо. Више ми, као писцу, значи нечија добро угођена реченица, од свих мојих или туђих траума (Кекановић 2013: 351).

Роман *Вейрово срце* смештен је ретроспективно на Папук у шуми Клишаници пред сам почетак рата 90-их година. Тек после 20 година Кекановић ће приповедати о овим догађајима са довољне временске дистанце мешајући имагинацију и реалност. Тек довољна временска дистанца омогућава Кекановићу да сагледа догађаје из новог угла који ће бити ослобођен тренутних утисака. Све то доприноси универзалности приповедања, али и аутентичности исказа, описа славонских шума без

патетика и са јасним приповедачким стратегијама: „Са дистанцом сте коначно сигурни да не говорите ни у чије друго име, осим у име (приче) књижевности као такве.” (Кекановић 2013: 352). *Вейрово срце* је Кекановићев најбољи роман, у коме је достигао универзалност приповедања, сударе старог и новог, у којима је већ одјек прошлог доба, младости, ловачких срећа и несрећа које су друго лице онога за чим сви трагамо, оличеног у љубави. Тако се приповедање подстакнуто сећањима главног јунака Ранка Муслина обележено лепотама славонских шума и тихим, сведеним звуковима младости уводи у вечну тему љубави и ловачке среће која се не види само у могућности улова већ и у покушају да се тај улов задржи и присвоји. Како и сам Кекановић каже, борба за вејрово срце је друго име онога за чим трагамо:

Мислим, наравно, на љубав и на све „оно о чему говоримо кад говоримо о љубави”. У томе је сва наша несрећа (ловачка коб), да нам више није дано да без фројдистичких 353 и сличних (Кафка, мени најдражи) интелектуалних фрустрација остваримо љепоту ужитка и досегнемо врхунце љепоте, а да при томе нисмо свјесни пролазности и губитка, способности да задржимо свој улов, јер је он само привид и варка, и јер њега заправо и нема, будући да смо унапријед осуђени на губитак (Кекановић 2013: 352–353).

Вейрово срце на тај начин доноси простор Западне Славоније, родне обронке Папука и села Славонске Пожеге, ретроспективу у којој је рат надамак приповедачке ситуације, али је циљ усмерен на филозофију лова, основних питања о животу и смрти, смислу егзистенције која је заснована на илузији, обмани и самообмани у којој су сан и мит о улову део много комплекснијих људских снова и жеља. Кекановићеви јунаци су обузети ловом и тиме на неки начин одбацују реалност рата и распада Југославије, а приповедач их управо уводи у имагинацију која их штити од вихора рата. Управо када се јунаци и сусретну са знацима предратне стварности, они не желе да верују у њу, па се на тај начин Кекановић приближио сасвим имагинарном виђењу стварности као сигурне позиције која је била блиска свима у првим данима рата. Тиме је на неки начин лаж или ловачка прича начин да се заобиђе стварност и свет у коме се наслућују личне и колективне трагедије. Прича у *Вейровом срцу* се приповеда из Беча, из интернет кафеа са позиције изгнаника, и то је основна приповедачка тачка са које се оглашава јунак измештен са простора Западне Славоније и са временске дистанце од 20 година. Утолико је овај роман ближи имагинацији заборављеног простора коме се писац

увек враћао гледајући и после рата села која су зарасла у коров и шуму. Кекановић ми је и у личном разговору поводом промоције књиге у Сремским Карловцима у пролеће 2016. године рекао да и када смо изгубили народ, простор је подивљао, али где год се сретнемо расути по свету, остајемо Славонци веселог духа увек спремни на шалу и догодовштине којима најчешће придајемо неки хуморни елемент. Сложили смо се да су то људи и из његовог и мог, једну генерацију млађег детињства, а ручак на коме смо били гости је био ловачки. Ипак, случајности нема у нашим расутим животима. Мада дискурс овог текст не би дозвољавао личне елементе, дозвољавам себи и овај медаљон који је некако поставио оквир теме о Западној Славонији, њеним магичним шумама, ловцима и причама. У интервјуу са Соњом Миловановић Кекановић је боље од било ког критичког суда и искуственим одживљајем описао како се мистерија славонских шума његовог завичаја увукла сасвим дубоко у имагинацију, како је реалност изгубљеног и опустошеног завичаја магијске лепоте удвојена у јунацима прича, али колико је нужно искорачити из те застрашујуће лепоте у реалност свакодневног света:

Ако неко, дакле, увијек има планину и шуму у њој, сличну овој мојој (Клишаници – С. М.), и ако је тај неко само једном зашао међу стољетне хрестове, крочио у некакву тешко описиву измаглицу, ако је укочарио у шум лишћа стољетних крошања, и суочио се с необјашњивим ломом светлости, онда је тај неко морао не разумом и памећу, него кожом и сузама, па и костима (и њима) осјетити дашак некакве прекрасне, неописиво благе језе, као да су га дотакла крила анђела. Ако не истовремено, онда одмах убрзо тај неко никада неће заборавити колико је био престрављен угодом и љепотом у томе часу; јер љепота нас увијек плаши. Друга је сад ствар што ми ту љепоту заборављамо чим искорачимо из шуме, из њене ауре, а морамо је потиснути и заборавити како би уопће преживјели у стварном свијету, у ком смо опет само обични људи. Управо на тој чињеници оцртавао сам трагичну дијагоналу судбина мојих ликова, јер на тој немогућности да пренесу благо из тамног вилајета у овај ружни свијет назирем сву њихову ускраћеност да потпуно живе и у свом тзв. обичном животу, на начин на који их је шума освојила и опојила. И то вам је све што вам сада могу рећи о мом завичају. Тешко оном који куће нема, давно је рекао Рилке, сјећате се. Али, бога ми, нимало није лакше ни ономе који је своју кућу заувјек изгубио (Кекановић 2013: 357).

Трагична дијагонала судбина јунака који су обузети сећањима на славонски завичајни простор и филозофија завичајности су линије на којима се спаја Кекановићева проза и стварност аркадијске Атлантиде.

Романи Славице Гароње и проза Драге Кекановића отварају ново поглавље у коме се опева плач или меланхолијом и иронијом одсликава туга за изгубљеним завичајем и напуштеном земљом. То није ни сурова ни груба земља, већ једна од најпитомијих равница са благо заталасаним брежуљцима Псуња и Папука који памте остатке римских топица, богата пространства житница и храстових шума. На тим просторима који су сама благодет Божја данас царују пустиња и празнина која на историјски, фолклорни и документарни начин проговара код Славице Гароње нарушавајући болни мук, док у прози Драге Кекановића лирским сентенцама улази у најинтимније токове свести и подсвести јунака који су напустили своја родна села и пре рата или су насилно из њих протерани последњим „Бљеском” којим је угашена свака нада. Књижевност и прича и причање, како каже Андрић, и не служе никоме и ничем другом већ човеку и човечности. Приповедање Славице Гароње и Драге Кекановића на стилски и приповедачки различите начине испуњавају простор тишине у Западној Славонији који се може сачувати бар у разбокореним страницама прича и романа. Аркадијска Атлантида оживљава у њиховим прозним делима разнородним поступцима истоветну благодет и топлину Златне долине и гласове ишчезлих генерација чије стопе памте још земља и крошње столетних шума.

ЛИТЕРАТУРА:

- Гароња 2014: Славица Гароња, *Поврајак у Аркадију*, Београд: СКЗ.
- Гароња 2018: Славица Гароња, *Парусија, гласови исјод њајрајии*, Нови Сад: Прометеј.
- Јовановић 2016: Александар Јовановић, „Приповедање о нестајању и мелахолији”, у: Драго Кекановић, *Изабрane њриче*, приредио Александар Јовановић, Сремски Карловци: Каирос, 269-280.
- Кекановић 2013: Драго Кекановић, „Лепота и усуд завичаја”, интервју водила Соња Миловановић, *Летопис Матице српске*, књ. 492, бр. 3, септембар 2013, 350–360.
- Кекановић 2016: Драго Кекановић, *Изабрane њриче*, приредио Александар Јовановић, Сремски Карловци: Каирос.

Svetlana Šeatović

ARCADIAN ATLANTIS
REAL AND IMAGINARY SLAVONIA IN THE WORKS
OF SLAVICA GARONJA AND DRAGO KEKANOVIĆ

Summary: This paper analyses contemporary prose work by Drago Kekanović and Slavica Garonja. The period after the exodus of the Serbian population from the territory of Western Slavonia in 1995 encouraged numerous contemporary authors to write in different genres about this territory. Novels by Slavica Garonja called *Return to Arcadia* and *Parusija* as well as *Chosen short stories* by Drago Kekanović, represent two different approaches to the territory of Western Slavonia, or two imagologically and poetically completely different pictures of a lost and waste land. The common denominator of both story-tellers is the sense of emptiness and a waste land, with different reminiscences on the long history of language, ethological characteristics, anthropological and other specific features of the people that had lived in this place. Apart from the poetic differences, the paper indicates two standpoints conditioned by the geographical position of these two contemporary writers – Kekanović is in Zagreb, Garonja is in Belgrade. All of the aforementioned conditioned different pictures of the lost arcadian Atlantis that interchange as real and imaginary. The paper presents a series of story-tellers from the territory of Western Slavonia that had preceded these contemporary post-exodus voices.